

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญในฐานะเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองตนเองและรัฐเองก็ให้ความสำคัญในการที่จะให้ประชาชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้ให้ความสำคัญกับการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยได้กำหนดไว้ในหมวด ๕ แผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา ๗๖ กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและทางการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจทุกระดับ และมาตรา ๗๘ กำหนดให้รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณสุขในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ

ในองค์กรหนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของภาครัฐหรือเอกชน บุคคลสำคัญที่จะทำให้กลไกในระบบการบริหารงานขององค์กรใดๆ ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม ก็คือ “ผู้นำ” ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการบริหาร การจัดการ รวมถึงการริเริ่ม การวางแผน การบริการ กำกับการ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายขององค์กรผู้นำจึงเป็นผู้มีอิทธิพลที่สามารถส่งผลกระทบต่อความเป็นไปขององค์กรในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่เกี่ยวกับการบริหาร และการบุคคล ดังนั้นในทุกองค์กรจึงจำเป็นต้องมีผู้นำ

การนำองค์กรไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้นั้น ดูจะเป็นภาระกิจหลักของผู้บริหารในทุกระดับในองค์กร ประเด็นปัญหาที่ประสบกันทั่วไปคือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้บริหารเหล่านั้น มีทักษะความสามารถในการจัดการที่ดีและสามารถทำงานเป็นทีมนำพาหมู่คณะไปสู่จุดหมายได้ตามต้องการ วิธีการหลักที่นำมาปรับปรุงแก้ไข คือ การทำให้ผู้นำเหล่านั้นมี สติปัญญา หรือ คิดเป็น เพื่อจะได้ ทำเป็น สามารถบริหารจัดการได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และสถานะขององค์กร วิธีการที่จะทำให้เป็นผู้นำคิดเป็นได้นั้นมีหลักการแนวทางอยู่มากโดยเฉพาะในศาสตร์แนวพุทธได้มีองค์ความรู้มีแนวทางมากมายที่ว่าด้วยเรื่องของการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมต่อการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องถูกทาง

เนื่องจากการบริหารงานของผู้นำเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งขององค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ในปัจจุบันสถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงตามยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานของผู้นำให้มีความซับซ้อนมากขึ้น การปรับระบบและรวมกลุ่มเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมในการสร้างระบบกลไก ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้สามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๑

เป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไปว่าประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรราชการ (โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล) รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรเอกชน ถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ มากมาย ทั้งปัจจัยภายในองค์กรและปัจจัยภายนอกองค์กร หนึ่งในปัจจัยภายในที่สำคัญยิ่ง คือ ผู้นำหรือผู้บริหารขององค์กร เพราะผู้บริหารเป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตลอดจนนโยบายในการดำเนินงาน หรือแม้กระทั่งการมีส่วนกำหนดกลยุทธ์ วิธีดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้ โดยผู้บริหารต้องหาวิธีการจัดการในทุกรูปแบบเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้เต็มศักยภาพ^๒

นอกจากนั้นแล้วคุณลักษณะความเป็น “ผู้นำ” ที่ดีในทางพุทธศาสนาก็ได้ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้นำที่ดีนั้นไว้ โดยผู้นำที่ดีจะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและอื่นๆ อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของ สมาชิกในองค์กรหรือชุมชน เมื่อได้ศึกษาจาก คุณธรรมสำหรับนักบริหาร ได้เห็นประเด็นที่น่าสนใจประเด็นหนึ่งในเรื่องของหลักการที่มุ่งสู่การจัดการที่ดีของผู้นำ จึงขอนำมาขยายความสู่การประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในเรื่องของสิ่งที่ผู้นำต้องมีคือ หลักธรรมที่ชื่อว่า พละ ๔ ประการ อันได้แก่^๓

- ปัญญาพละ คือ กำลังความรู้หรือความฉลาด
- วิริยพละ คือ กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร
- อดวิชขพละ คือ กำลังการทำงานโดยสุจริต
- สังคหพละ คือ กำลังการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์

พละ หรือ กำลัง ทั้ง ๔ ประการนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้นำสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลทั้งการ เป็นคนฉลาด เป็นคนขยัน เป็นสุจริตชน เป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี

^๑ อำนวย แสงสว่าง, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๒ ัญญา ผลอนันต์, การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล: แนวทางสร้างความพึงพอใจแก่พนักงาน Human Resource Focus, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๓ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐).

ซึ่งทุกข้อล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้นขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ต้องครบเครื่องจึงจะทำให้เกิดผลงานตามต้องการได้ โดยเฉพาะในข้อแรกคือ ปัญญาพล อันเป็นเหตุต้นที่สำคัญเป็นพลกำลัง พื้นฐานที่ผู้นำทั้งหลายพึงมีและนำไปใช้ในการบริหารจัดการ และ ดูเหมือนจะเป็นข้อที่กระทำให้เกิดขึ้นได้ ค่อนข้างยาก จึงสมควรที่จะเป็นประเด็นสำคัญที่มาช่วยกันสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการนำองค์การอย่างต่อเนื่องได้ต่อไป

ดังนั้น ผู้นำในองค์กร จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีความรับผิดชอบหน้าที่ และสามารถจูงใจผู้ตามให้ปฏิบัติตาม เพื่อที่จะนำองค์กรให้มีความก้าวหน้า และประสบผลสำเร็จ^๔ คุณสมบัติของผู้นำที่ดีจะต้องประกอบด้วยหลักธรรมข้อหนึ่งที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่ามีสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ หลักพล ๔ ประการ อันได้แก่ ๑. ปัญญาพล คือ กำลังความรู้หรือความฉลาด ๒. วิริยพล คือ กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร ๓. อดวิชชพล คือ กำลังการทำงานโดยสุจริต ๔. สังคหพล คือ กำลังการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์^๕

จากความสำคัญของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงภาวะผู้นำตามหลักพล ๔ สำหรับบุคคลที่เป็นผู้นำในทางพระพุทธศาสนา และผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการบริหารงานเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะหลักของภาวะผู้นำให้มีความพร้อมจะบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซงได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และยกระดับมาตรฐานของผู้นำ ให้สามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์

^๔ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, ภาวะผู้นำความสำคัญต่ออนาคตไทย, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

^๕ อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๐๙/๓๗๖.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้นำเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” มุ่งศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง เลือกศึกษาประเด็นหลักคือ หลักผละ ๔

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้

ตัวแปรตาม คือ ภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามหลักผละ ๔ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ปัญญาผละ กำลังความรู้หรือความฉลาด ๒. วิริยผละ กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร ๓. อนวัชขผละ กำลังการทำงานโดยสุจริต ๔. สังคหผละ กำลังการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. ประชากร (Population) ได้แก่ ประชากรในพื้นที่ตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีจำนวน ๒,๗๑๔ คน จากจำนวนประชากรทั้งหมดนี้มีประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๔๙ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๗)

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๙ รูปหรือคน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๕๘ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ เป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๑.๕.๕ ประชาชนที่มีรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ภาวะผู้นำ หมายถึง การมีบุคลิกภาพพิเศษหลายอย่างของผู้นำที่สามารถบังคับบัญชาผู้อื่นได้โดยอาศัยอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งและอำนาจที่เกิดจากบารมีของตนเองในการบริหารกิจการชุมชนหรือองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ได้วางไว้

ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม หมายถึง ความเป็นผู้นำ หรือคุณสมบัติตลอดจนความสามารถของผู้นำในการนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อการเป็นผู้นำที่ดี มีความสามารถชักนำคนทั้งหลายให้ประสานกันและนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งงามและยั่งยืนได้

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรม คำสอน ของพระพุทธเจ้าที่เป็นการค้นหาเหตุผลในเรื่องจริง เพียงการคิดค้นหาเหตุผลในความจริงเพื่อสนองความต้องการทางปัญญาของผู้นำ

หลักพละ ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นพลังในการดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ และความปลอดภัย เป็นธรรมที่ผู้นำที่ปฏิบัติตามจะดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจและปลอดภัยแล้วยังส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน องค์ประกอบหลักธรรม ๔ ประการ ได้แก่

๑. ปัญญาพละ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อันเกิดจากการศึกษาการฟัง การอ่าน การคิดค้นคว้า ปัญญามีทั้งทางโลกและทางธรรม ปัญญาในทางโลกได้แก่ ภาวะผู้นำที่แสดงออกถึงความรู้ดี รู้ชอบ รู้ถูกต้อง แล้วปฏิบัติตนในหน้าที่ของผู้นำในทางที่ถูกที่ควรทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อจะได้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข ปัญญาหรือความรู้ในทางโลกเป็นพลังสำคัญในการดำเนินชีวิต

๒. วิริยะพละ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้านในหน้าที่การงาน ความขยันหมั่นเพียรในฐานะผู้นำที่แสดงออกถึงความรู้ ความเพียรพยายามที่เป็นพลัง ในการทำให้เป็นผู้นำที่พาองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ โดยความเพียรนั้นต้องเป็นความเพียรชอบ

๓. อนวัชชพละ หมายถึง ภาวะผู้นำที่แสดงออกถึงความรู้ทำในสิ่งที่ดีที่เป็นมงคล ผู้นำจะกระทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยการกระทำไม่ผิดกฎหมาย ไม่มีโทษ คือ ไม่ผิดกฎหมาย ศีลธรรม และ ระเบียบประเพณีอันดีงามของสังคม เมื่อเรามีปัญญา คือ ความรู้ มีวิริยะ คือ ความเพียรแล้วจะต้องมีอนวัชชะ คือ การกระทำที่ไม่มีโทษด้วยซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องใช้พลังในส่วนอื่นๆ เป็นปัญญามากำกับไตร่ตรองว่าการใดควรทำ การใดไม่ควรทำ

๔. สังคหพละ หมายถึง การเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติในที่สุด ภาวะผู้นำที่แสดงออกถึงความรู้ การสงเคราะห์ในสังคม ก็ควรจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อสร้างความรักความสามัคคี การสงเคราะห์ผู้อื่น เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน คือ การให้ ปิยวาจา คือ การเจรจากันด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ อตถจริยา คือ การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์กับผู้อื่น ทำให้รู้จักเสียสละไม่เป็นแก่ตัว และสมานัตตตา คือ การวางตนให้เหมาะสม

นายกองค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง ผู้นำในการบริหารงานในองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

๑.๗.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยจะนำไปใช้กับภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝายนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามความคิดเห็นของประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน